

Een Luthers harmonium.....?

door Bert Koerselman

Nou nee, dat nu ook weer niet, ondanks de vaak christelijke cultuur waarin het harmonium werd gebruikt, kun je aan het instrument zelf geen maatschappelijke en/of godsdienstige opvattingen toeschrijven. Maar toch.....!

Het instrument dat sinds kort in ons museum prijkt, heeft wel een Lutherse achtergrond.

Het is op speciale bestelling gemaakt voor de toenmalige predikant ds. Petrus (Piet) van Wijk van de Oude Lutherse kerk te Amsterdam aan het Spui; hij was hier predikant van 1894 tot zijn emeritaat in 1923.

Waarom de betreffende predikant niet heeft gekozen voor een standaard product, is niet geheel duidelijk.

Is het misschien vanwege de speciale wensen met betrekking tot de kast? Deze is werkelijk zeer fraai. De kast is gemaakt van een donkere houtsoort met panelen van een lichte houtsoort.

Ds. Van Wijk was een zeer sociaal bewogen man, die diverse kerkelijke- en maatschappelijke organisaties heeft helpen oprichten. Hij leefde van 1852 tot 1926. Vanaf 1876 is hij aan verscheidene gemeenten als predikant verbonden geweest. Het betreffende harmonium heeft hij in zijn Amsterdamse periode laten bouwen, vermoedelijk ca. 1910. Hij had een zeer muzikale broer, die er voor zorgde dat de welbekende Jan Zwart in 1898 tot organist van de Lutherse kerk aan de Kloveniersburgwal te Amsterdam werd benoemd.

Uiteindelijk is het instrument door ene heer

Wijnands in 1994 geschonken aan ds. Willy Metzger, destijds predikant van de Lutherse gemeente in Amsterdam. Bij het instrument hoorde een klavierkleedje, waarop de tekst van het bekende Lutherlied "Een vaste burcht is onze God" was geborduurd.

Ds. Willy Metzger heeft het instrument gebruikt tot 2008. Het werd o.a. bespeeld om de liederen en antifonen voor de zondagse diensten alvast te oefenen. U ziet, het instrument is altijd in "Lutherse handen" geweest en kan dus tóch een echt "Luthers harmonium" genoemd worden!

Het instrument is eind 2008 geheel door onze restaurateur dhr. Mannes Welleweerd te Zaamslag gerestaureerd en verkeert weer in uitstekende conditie. De bouwer is moeilijk te achterhalen, ook al bestaat een voorzichtig vermoeden dat het instrument uit de werkplaats van de fa. American Organ (Van de Tak, Rotterdam) afkomstig is. Zoals u waarschijnlijk wel weet, fabriceerde deze firma harmoniums met gebruikmaking van Amerikaanse onderdelen. Dat is ook bij dit harmonium duidelijk het geval, uitgezonderd het *Duitse* klavier.

Technische gegevens van het instrument

Alles wijst voor wat betreft techniek en fabricage in de richting van een American Organ. De houten mechaniek is nergens van een laklaag voorzien, hetgeen ook te doen gebruikelijk is bij instrumenten van deze fabrikant.

De gescheiden koppel (bas-/diskant) is van het merk Wilcocks, hetgeen betekent dat het dus een oud instrument is, ca. 1910. De toetsen zijn niet gevoerd. Met andere woorden er is geen vilt gebruikt. De Subbass loopt van C tot e, hetgeen zelden voorkomt. Het instrument is weer gestemd op a = 455,5 hertz, vermoedelijk de oorspronkelijke hoogte.

Achterzijde

Dispositie:

Dulciana 4' (achter bovenste klep)

Diapason 8'

Bass Coupler

Sub Bass 16'

Principal 4' (achter voorste klep)

Treble Coupler

Vox Humana

Melodia 8'

Vox Celeste 8' (achter bovenste klep)

Dulcet 8' (achter voorste klep)

Het instrument heeft $2 \frac{1}{5}$ spel.

De 4' registers aan de baskant en de zwevende registers aan de diskant (8') hebben dus 2 forte-kleppen.

De Dulciana 4' staat strak gestemd met de Diapason 8'.

De Vox Celeste 8' en de Dulcet 8' staan samen strak gestemd met de Melodia 8'.